

הצליח למלא את חלל הכנסייה האדיר – אפילו כשומרי פונים בגבם אל הקהל.

הרבה רטוריקה

להרכב Constellation שהקים גרדינר ב-2024 נחשפתי כאן לראשונה. גרדינר לא השתנה כמעט. הוא עדיין חובב הבדלי דינמיקה גדולים והרבה רטוריקה. באחד הפרקים הדרמטיים בקנטטה מס' 4 אף הביא את המקהלה להישמע כמו מכשפות מ"דידו" של פרסל. הסולנים אצלו הם חברי המקהלה החברים הדרמטיים בקנטטה מס' 4 ונבדלים מאוד ברמתם. גרדינר הכריזמטי מצליח להוציא הרבה מאוד דרמה מהרכבו החדש, אבל שונה ממונייה בנטייתו להעצים ניגודים ולשלוט בכל גיואנס. את הקונצרט האחרון במצעד הקנטטות חתם בקנטטה מס' 106, שזכתה ל-1,498 נקודות. אחריה במצעד עמדו קנטטות מס' 21 ומס' 140.

שיף ידוע כחובב "קונצרטי הפתעה", אך בפסטיבל באך השנה – שהגן 300 שנה לכרך הראשון של ה"קלוויר אובונג" (תרגילים למקלדת) – התכונתו ידועה מראש. את אלמנט ההפתעה גילמו הפעם שני פסנתרים אישיים שהוצבו על הכמה: בונדורפר אדום מן המאה ה-19 וסטנוויי שחור ומודרני. בראיון פתח הדף שיף את התמיהה על הטלטול של שני כלי כנף ברחבי העולם ("כנרים צעירים עושים זאת עם כלים עתיקים בהרבה"), והפתיע כששיף דווקא באהבתו הגוברת לקלויקורד האינטימי.

הניסוי המקלתי הזה התברר כהצלחה אקוסטית באולם הגונו, דהאוס, מול כ-2,000 מאזינים דרכים. על הבונדורפר ניגן את הפרטיטות הקלילות והמזוירות, ואילו את שתי היצירות המינוריות והקודרות (2 ו-6) שמר לצליל המלא והקטיפתי של הסטנוויי. המושק בין הכלים הדגיש את השינוי הפרשני שעבר: שבע שנים לאחר המרתון של הפרטיטות בהיכל התרבות בתל אביב, שבו גם ניגן ללא פדאל, שיף של 2026 מרשה לעצמו להיות רומנטי, שי רתי ובעל חופש ריתמי רחב, גם אם בחירת הטמפי לעיתים תמוחה.

הקהל, שהרע ממושכות לפסנתרן בסיומו של ערב ארוך במיוחד וזה להזדון המסורתי שלו – הפרק הראשון מהקונצרט האיטלקי, שפתח גם את הרסיטל השני שלו. בעידן דיגיטלי שנשלט על ידי פסנתרנים אתלטיים ממזרח אסיה שמפגינים מוטוריקה של גיורכיורגים, שיף מגיש כאן אנשי, כאילו מאולתר וחשוף. הוא אף התייחס מסורת מהמאה ה-19 והוסיף פרלודים קצרצרים משלו כדי "להכניס" את המאזינים לסולם של היצירה הבאה. בעוד שבפסטיטוט הוא "התפרץ" בקישוטים נועזים, בוריאציות גולדברג (בבונדורפר) הוא הפגין איפוק מפתיע. השיא הגיע ברסיטל השני, ליש' עם "אמנות הפוגה" המאנרגית שנגננה מהתוים (בסטנוויי).

שיף היפנט את האולם, וכשהצליל האחרון של הפוגה הבחתי-גמורה דעך אל תוך שתיקה בת דקה, הוא הסיר את משקפיו במחוחה תיאטרלית עדינה שמינמה: עד כאן,

למועד הקונצרטים, שמוצעים בסדר עולה בהתאם לניקוד הקניטטה. הפתעות אמיתיות הגיעו דווקא מהקנטטות הפחות מוכרות, שבוצעו בקונצרטים הראשונים. אחד הקונצרטים הטובים ששמעתי, בניצוחו של רודולף לוך, כלל את הקנטטות במקומות צמתי, ניצח על שני הקונצרטים האחרונים, שבהם הקנטטות שזכו לניקוד הגבוה ביותר. את הקניטטות שבוצעו בקונצרט האחרון אפשר היה לנחש.

בעיני המנצח הגדול של הפסטיבל הוא ליונל מונייה. הוא הוציא מההרכב הקולי הבגלי שלו, "ווקס לומיניס", את הלא ייאמן בשני קונצרטי קנטטות שונים. בראשון, "בניקולאיי", קשה היה להבחין בניצוחו – לעיתים הוא מצטרף בשירה (אס) מהצד וסר מך על הקשב הרב של חברי ההרכב כשלו ועל התיאום עם הרכב הנגנים המצומצם שניגן איתם. בקנטטה מס' 119 הוא ניצח עליהם עם חלילית כפה. מונייה הפגין יכולת מופלאה לאזן בין בחירות קולית אינדיבידואלית של 12 הזמרים, לבין לכידות אמנותית.

בקונצרט נוסף (ב"תומאס") ביצע מונייה את קנטטה מס' 170 לאלט סולו ממרפסת צדדית, בתוך הקהל, באמצעות עוגב כניסיה אמיתי. במחוחה יצירתית, כמה מהנגנים והקונטרבסניס הניפלא מתיאס דהלינג פילס את דרכם דרך הקהל שבמרפסת וביצע מושם את הקנטטה הראשונה שהלחין באך בלייפציג לזמר סולן. את המוטטים של שיף ושיין, שבוצעו בין הקנטטות, ביצע מונייה בהרכב מצומצם של חמישה זמרים, שעמדו במעגל סביבו. ההרכב, בעל צליל שקוף אך חודר,

את אלמנט ההפתעה גילמו הפעם שני פסנתרים אישיים של אנדרש שיף שהוצבו על הכמה: בזונדורפר אדום מן המאה ה-19 וסטנוויי שחור ומודרני

אנדרש שיף. הניסוי המקלתי התברר כהצלחה אקוסטית צילום: Bachfest Leipzig/Gert Mothes

"ווקס לומיניס". המנצח הגדול של הפסטיבל צילום: Bachfest Leipzig/Gert Mothes

באך כן נוגע

עם אווירה לא סנובית ובלי מחירים מופקעים, פסטיבל באך החשוב בעולם מציע גישה אחרת כדי למשוך קהל

הישראלי וחברתו דומיניק. כמונ, הם נשבו בקסמה של העיר ועושר המבצעים הגדולים שמתכננים כאן לקונצרטים שבאך במרכזם. לא מדובר רק בריכוז של השמות הגדולים ביותר, אלא גם בגיוון – מהרכבים של שמונה זמרים ועד 16 ויותר. בקונצרט שפתח את הפסטיבל, כמו בתקופות באך, את תפקיד המקהלה שרה מקהלת נעי, עם קטעי עוגב שנגנו כעוגב הגדול של כנסיית תומאס.

כדי לשמור על המתח, הות הקנטטות הווכות לא נחשפת עד

קריאות אחרות של המוויקה, בצמבלו וקלויקורד, של כוכב המקלדת העולה מהאן אספהאני. לילה לפני רסיטל נוסף משל, אפשר היה למצוא את שיף בקהל המצומצם של רסיטל קלויקורד אינטימי, בחדר מיניאטורי במר ויאון באך. במזוואן מוצגת כעת תערוכה על תרומתו הגדולה של משפחת יהודית במאה ה-19 לחקר המלחין.

"שבנו גם השנה לפסטיבל בו כות הקונצרטים של גרדינר בפסטיבל הקודם", אומרים אברי

הקטנות של הלילה שילובי מוזיקה של באך עם ג'ז, רוק ופולקלור – כולם ללא תשלום. לייפציג היפהפייה מתעוררת לחיים בכל שנה ביוני בזכות אלפי התיירים שמגיעים לחוות את הפסטיבל. השנה רבים העדיפו וריאציות של באך על פני המוני דיאל. קיומו המקביל נוכח ברגעי קונטרפונקס עם חיי הלילה בעיר, כשחולפים על פני הפאבים הרבים.

האווירה כאן לא סנובית והכרטיסים במחיר סביר, שלא כמו בפסטיבל ולצבורג למשל. בקהל יש גם צעירים רבים. "העיר הזאת היא קפה מוויקלית עבריי", אמר לי נגן גיטרה ישראלי שפגשתי בבית מנדלסון. האירועים נטולי פוזה והתגובות בסופי הקונצרטים אותנטיות, החל בדממה ממושכת לאחר "אמנות הפוגה" של אנדרש שיף וכלה בקריאות התלהבות ממושכות שגורמות לגרדינר להוסיף הדון לקונצרט נטול הפסקה של שתיים.

תמת ה"דיאלוג" מתבטאת גם בקונצרטים שהציגו דיאלוגים דומיננטיים בין מלחינים: קונצרט קלן בניצוח אמן החליליות מקס פולברס השמיע בלייפציג לראשונה יצירות מוצלחות של שייבה, במבקר הקטלני של באך, הצ'לן מיוז ורונלד עימת ברסיטל שלו שתי סוויטות של באך עם סוויטות של ויינברג היהודי. ולצד הרסיטלים של שיף בפסנתר הוצגו עם המהזריים עד השעות

תמרה בלטר

לייפציג וכנס של תריסר מהקונצרטים בפסטיבל באך החשוב בעולם – בלייפציג, עירו של המלחין – נקבע השנה ביד הקהל. 8,000 חובבי באך מרחבי העולם הוזמנו לבחור את עשר הקנטטות האהובות עליהם. הצבעת הניבה רשימה של 50 קנטטות (מתוך כ-200 ששרדו). ניצחו עליהן גדולי פרשני באך החיים: מטון קופמן ופיליפ הרווה ועד להרכבים חדשים יותר של ליונל מונייה, רודולף לוך וההרכב החדש של ג'ון אליוט גרדינר.

בימים שבהם בישראל מתכתשים על עתיד הדמוקרטיה, קסם לי האופן שבו מנהל הפסטיבל, מישאל מאול, הפקיד את התוכנית בידי הציבור – בחירה שמתכתבת היטב עם תמת הפסטיבל השנה, "דיאלוג". המוטו שמלווה את אירועי הפסטיבל, כמו בשנים קודמות, הוא: באך הוא לכולם. לצד קונצרטים במחיר מלא שמוצעים בידי מיטב כוכבי הבארוק, מוצעים גם קונצרטים קלאסיים תמורת שלושה יורו בלבד. בניגוד לזוניה ולצבורג, שמוכרות את מוצרט באופן מעט סכריני, כאן הגישה מתחכמת יותר. בכיכר העיר, בין שתי הכנסיות ("תומאס" ו"ניקולאיי") שבהן עבד המלחין, הוקמה במה מרכזית ועליה מוצגים עם המהזריים עד השעות